

Європейські практики підтримки сталого розвитку сільських територій у контексті удосконалення земельних відносин

Мета статті - проаналізувати законодавчі акти та практики Євросоюзу і окремих його країн щодо сталого розвитку сільських територій у контексті вдосконалення земельних відносин і можливість їх адаптації до умов України з урахуванням набрання чинності Угоди про асоціацію з ЄС.

Методика дослідження. Використано методи дослідження: емпіричний - щодо підтримки Європейським Союзом сталого розвитку сільських територій та органічного виробництва. Проведено порівняльний аналіз напрямів використання коштів підтримки сільського розвитку країнами ЄС. Використано метод рядів динаміки й графічної візуалізації матеріалу при аналізі тенденцій розвитку органічного сектору.

Результати дослідження. Здійснено аналіз політики сталого розвитку сільських територій ЄС в контексті удосконалення земельних відносин. Наведено обсяги фінансування країн - членів ЄС на період 2014-2020 рр. із Європейського аграрного фонду розвитку сільських територій. На прикладі Франції, Німеччини та Польщі показано відповідальні координуючі органи, пріоритети й завдання програм, спрямованих на розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем збалансованого сільського розвитку. Висвітлено стан та перспективи органічного виробництва в ЄС як складової земельних відносин, процесу екологізації та поширення добросесних практик фермерами. Описано секторальні зобов'язання України як асоційованого члена ЄС щодо зближення політики і законодавства в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій.

Елементи наукової новизни. Удосконалено форми і методи державного впливу на розвиток сільських територій. На відміну від існуючих в Україні теоретико-методичних розробок і прикладних організаційно-економічних механізмів у сфері регіонального менеджменту, запропоновано відійти від вузькогалузевого підходу до багатофункціонального розвитку.

Практична значущість. Можливість імплементації досвіду ЄС у вітчизняну практику реалізації сталого розвитку сільських територій та органічного виробництва в руслі виконання Угоди про асоціацію України з ЄС забезпечить зближення політики і законодавства в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій. Табл.: 2. Рис.: 1. Бібліогр.: 19.

Ключові слова: спільна аграрна політика, сталий розвиток сільських територій, земельні відносини, органічне виробництво, малі сімейні ферми, добросесні практики сільськогосподарського виробництва, Угода про асоціацію України з ЄС.

Кононенко Олена Миколаївна - молодший науковий співробітник відділу земельних відносин та природокористування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: enkononenko@ukr.net

Постановка проблеми. Історія аграрних відносин України, аналіз діючих стратегічних планів і цільових державних програм та нормативно-правових актів щодо їх реалізації свідчить, що сталий розвиток сільських територій ототожнюється з розвитком базової галузі економіки - сільським господарством. Логіка така: чим вищі темпи його розвитку, тим більше коштів можна спрямувати на потреби села. На практиці такі очікування не підтвердилися. Через недооцінювання сільських територій як стратегічного об'єкта управління, невизнання їх багатофункціональної ролі щодо забезпечення належного життєвого простору порушуються засади сталого розвитку. За останнє десятиліття зниження рівня та якості життя на селі, руйнування соціальної й виробничої

інфраструктури, депопуляція сільських територій, високий рівень безробіття, погіршення навколишнього середовища пояснюються, зокрема, недосконалістю земельних відносин, експансією агрохолдингів аграрного сектору економіки, зосередженням ними земель сільськогосподарського призначення, монополізацією інфраструктури ринків збуту аграрної продукції, недобросовісною конкуренцією щодо малих і середніх підприємств на селі.

У подальшому сталий розвиток сільських територій залежатиме від двох основних чинників: запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення та поглиблення євроінтеграційних процесів у цій сфері. Отже, для України надзвичайно корисним і повчальним є досвід країн Євросоюзу щодо законодавчого регулювання

форм, методів та механізмів підтримання сталого розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем сталого розвитку сільських територій в контексті аграрної реформи, зміни форм власності на землю, трансформації організаційно-правових форм господарювання, державної регіональної політики, ефективності цільових програм підтримки соціальної і виробничої інфраструктури займаються провідні українські економісти-аграрники: О.М. Бородіна [1], Я.М. Гадзало, В.М. Жук [2], Т.О. Зінчук [3], Л.В. Молдаван [4], О.М. Могильний [5], Т.О. Осташко [6], О.Л. Попова [7], І.В. Прокопа [8], О.В. Ходаківська [9], Г.В. Черевко [13] та ін.

Мета статті - проаналізувати законодавчі акти та практики Євросоюзу і окремих його країн щодо сталого розвитку сільських територій у контексті вдосконалення земельних відносин та можливість їх адаптації до умов України з набранням чинності Угоди про асоціацію з ЄС.

Виклад основних результатів дослідження. Термін «сільська територія» (місцевість) в європейських країнах - територія, розташована на значній відстані від центрів ділової активності, тобто поза межами міст. Через це сільське населення відчуває певні труднощі з отриманням комплексу базових соціальних, медичних, освітніх, культурних, інформаційних та інших послуг. Як правило, сюди належать території, розвиток яких за-

лежить від результатів діяльності домінуючої галузі - сільського господарства. На таких територіях обмежені можливості щодо зайнятості населення, створення нових робочих місць, отримання доходів домогосподарствами і, як наслідок, - не забезпечуються загальноприйняті стандарти життя.

В основу політики розвитку сільських територій закладено цілі, пов'язані зі створенням міських соціальних стандартів життя, збільшенням їх внеску в економіку країн, відновленням виробничої і соціальної інфраструктури, охороною природних ресурсів, примноженням історично-культурної спадщини тощо [1]. Різноманітний спектр економічних, соціальних та екологічних проблем потребував постійної модернізації політики ЄС через розроблення нормативно-правових актів та створення інститутів наддержавного і національного регулювання сталого сільського розвитку, а також низки неурядових самоврядних організацій.

Європейська політика розвитку сільських територій фінансується за рахунок Європейського аграрного фонду їх розвитку (the European Agricultural Fund for Rural Development - EAFRD), бюджетом якого передбачено 99,6 млрд євро на 2014-2020 рр. На цей період розроблено 118 різних програм розвитку сільських територій в усіх країнах ЄС, серед них 20 представили по одній, а решта країн - по дві і більше програм [1, 14].

1. Фінансування програм розвитку сільських територій (EAFRD) на період 2014-2020 рр., млн євро

Країна	Сума, млн євро	Рейтинг	Країна	Сума, млн євро	Рейтинг	Країна	Сума, млн євро	Рейтинг
Бельгія	648	24	Хорватія	2026	15	Польща	8598	4
Болгарія	2367	12	Італія	10444	2	Португалія	4058	8
Чехія	2306	13	Кіпр	132	25	Румунія	8128	6
Данія	919	20	Латвія	1076	19	Словенія	838	21
Німеччина	9446	3	Литва	1613	17	Словаччина	1560	18
Естонія	823	22	Люксембург	101	26	Фінляндія	2380	11
Ірландія	2191	14	Угорщина	3431	10	Швеція	1764	16
Греція	4718	8	Мальта	97	27	В. Британія	5200	7
Іспанія	8297	5	Нідерланди	765	23	---		
Франція	11385	1	Австрія	3938	9	---		

Джерело: Побудовано автором за [9].

У першу десятку рейтингу (в діапазоні від 11385 до 3431 млн євро), за обсягами фінансування програм розвитку сільських територій, потрапили сім країн так званих «старожилів» ЄС (Німеччина, Італія, Франція - засновники ЄС та Іспанія, Великобританія,

Греція, Португалія) і дві країни (Польща, Угорщина), які приєдналися до цього інтеграційного об'єднання у 2004 році та Румунія - у 2007 році (табл. 1). Топ-10 заплановано скерувати 73,8 млн євро, або 74,1% від загальної суми, передбаченої EAFRD для всіх

28 країн – членів ЄС. Проте кошти з Європейського аграрного фонду розвитку сільських районів не виділяються в автоматичному режимі, чи за принципом «кому скільки потрібно». Кожна держава має розробити інклюзивні програми і пройти певні процедури щодо ухвалення їх в структурах Єврокомісії. В окремих країнах цим займаються спеціально підготовлені фахівці консалтингових (дорадчих) служб.

На програми сільського розвитку Франції, Німеччини та Польщі припадає 29,428 млрд євро, або майже 40%, що заплановано для перших десяти країн у рейтингу.

Аналіз стратегічних цілей, спільних завдань і основних заходів щодо сільських територій трьох найбільших країн ЄС дає підстави стверджувати про спрямування коштів винятково на сталий (збалансований) їх розвиток.

Економічна компонента включає: запровадження інновацій в сільському, лісовому і рибному господарствах та на сільських територіях; фінансова підтримка виробників у районах із несприятливими природно-кліматичними умовами; розвиток у сільській місцевості несільськогосподарських видів діяльності; створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності малих ферм, їх кооперативів та молодих фермерів; відшкодування збитків, завданих стихійними лихами; надання податкових преференцій фермерам, які беруть участь у розвитку сільських територій за місцем їх реєстрації.

Соціальне спрямування забезпечується: інвестиціями в інфраструктуру сільських територій; інформуванням про фінансові можливості програм розвитку сільських громад; розвиток сфери різноманітних послуг; підтримання і примноження культурної спадщини; розвиток інфраструктури зеленого та аграрного туризму; інвестиції в освіту, консультаційні послуги і дорадництво тощо.

Екологічна складова передбачає ресурсну можливість, спрямовану на такі напрями: збереження і відтворення родючості ґрунтів та раціонального використання інших природних ресурсів; започаткування і ведення органічного сільськогосподарського виробництва; заохочення фермерів до екологізації їх діяльності та дотримання принципів сільськогосподарських добросовісних практик; управління модернізацією сільських ландшафтів; збереження біорізноманіття.

Серед пріоритетних напрямів сталого розвитку сільських територій в ЄС особливе значення приділяється добросовісним сільськогосподарським практикам. Адже сучасне сільське господарство в гонитві за конкурентною врожайністю культур і продуктивністю тварин інтенсивно експлуатує природні ресурси, невпинно нарощує техногенне навантаження на довкілля, надмірно використовує синтетичні добрива, агрохімікати, біологічно активні добавки, в тому числі стимулятори росту, заборонені лікарські препарати тощо. Бізнесові технології в аграрному виробництві, як правило, виправдовуються необхідністю розв'язання продовольчої проблеми, але водночас загострюють іншу, не менш важливу для всього людства – глобальну екологічну проблему.

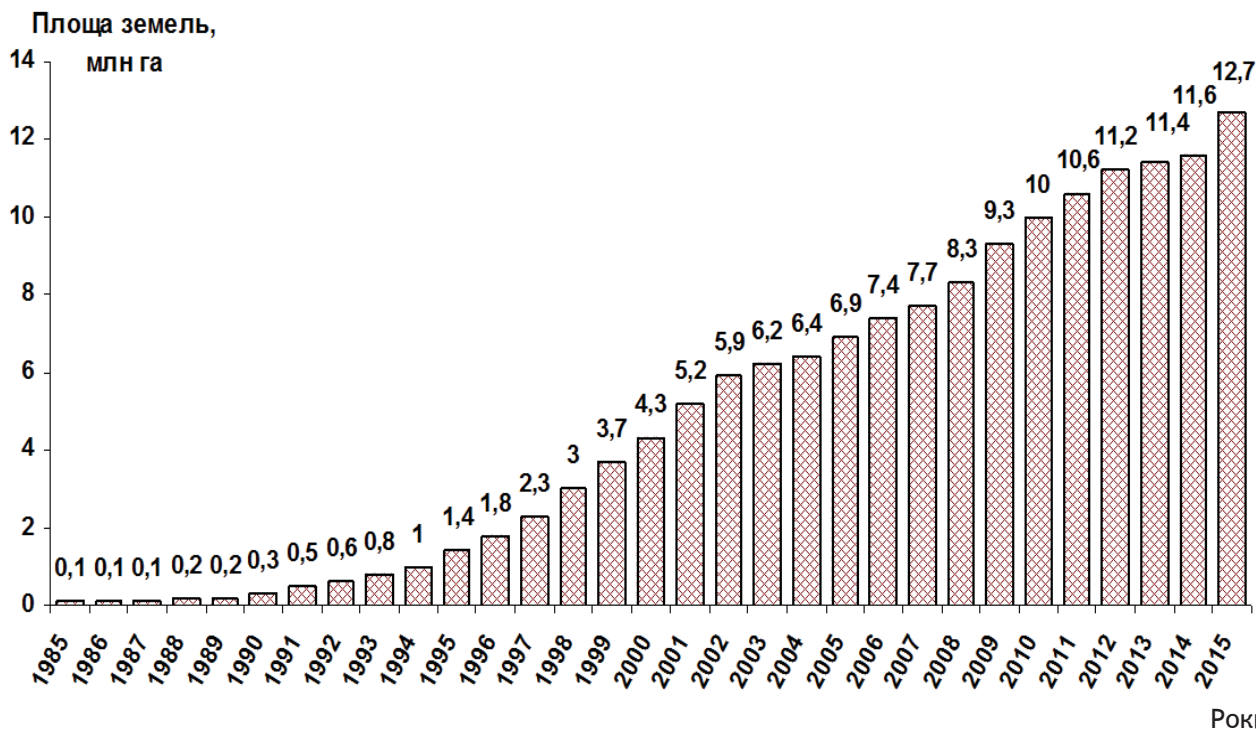
Вимоги щодо належних аграрних практик з метою збереження і відтворення родючості ґрунтів, раціонального використання водних, лісових ресурсів, охорони навколишнього середовища та збереження біорізноманіття містяться в нормативно-правових актах ЄС, які подано в додатку XXXVIII до глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Угоди про Асоціацію України з ЄС. Акти ЄС формують систему так званих правил «взаємної згоди» виробників, споживачів продовольства і місцевих громад. Лише при їх дотриманні фермери можуть брати участь у програмах розвитку сільського господарства. І навпаки – у разі порушення екологічних вимог застосовуються санкції, розмір яких залежить від завданої шкоди довкіллю на конкретних сільських територіях. Використовуються також додаткові податкові механізми для тих господарюючих суб'єктів, які в значних обсягах застосовують мінеральні добрива, засоби захисту рослин, стимулятори росту, інші препарати, що потенційно несуть загрозу здоров'ю та життю людей і тварин [9].

Наразі європейські фермери застосовують органічне виробництво, що є складовою земельних відносин, має одночасно економічний, соціальний і екологічний ефект та визнано необхідною передумовою сталого (збалансованого) розвитку сільських територій європейського континенту.

Запровадження органічного виробництва в Європі за період 1999-2009 рр. привело до зростання площ у 2,5 раза – від 3,7 до 9,3 млн га (рисунок). Останні роки темпи дещо уповільнилися, хоча попит на світово-

му ринку органічної продукції набагато перевищує її пропозицію й має тенденцію до зростання. Зокрема, у 1999 р. він оцінювався в 15 млрд дол. США на рік, у 2006 р. становив близько 30 млрд дол., а в 2015 р. сягнув 81,6 млрд дол. США. Темпи збільшення становлять 10-15% щороку. Левова частка органічної продукції реалізується у розвинутих країнах світу. Зокрема, близько 90% загального її споживання припадає на країни

Західної Європи та Північної Америки [10, 15]. З урахуванням дедалі зростаючих вимог споживачів до якості й безпечності продовольства та збільшенням попиту населення країн, які демонструють наздоганяючу динаміку росту своїх економік порівняно зі світовими лідерами, ЄС запровадив низку програм підтримки органічного виробництва та низку актів щодо його регулювання¹.

Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом у Європі, 1985-2011 рр.

Джерело: Побудовано за даними [9, 10, 17].

Дані таблиці 2 свідчать про значну фінансову підтримку європейським фермерам, які переорієнтовують своє виробництво на органічні стандарти. Причому в усіх наведених країнах субсидії на перехідний період від традиційних технологій ведення госпо-

дарства до органічного виробництва значно більші, хоча й неоднакові за розмірами. Це пов'язано з тим, що в перехідний період товаровиробники інвестують значні кошти, але реалізують продукцію за цінами, нижчими ніж на органічну. Отримуючи менші прибутки вони несуть додаткові витрати на засоби виробництва, навчання працівників, набуття ними необхідних компетентностей з органічного виробництва. Розмір виплат також суттєво залежить від призначення сільськогосподарських угідь. На садівництво та ягідництво в Німеччині у розрахунок на 1 га фермерам спрямовується 950 євро на перехідний період і 750 євро на сертифіковане виробництво, у Франції — 461 і 395 євро відповідно.

¹ Регламент Ради № 834/2007 від 28.06.2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції; Регламент Комісії № 889/2008 від 05.09.2008, що визначає детальні правила імплементації Регламенту Ради № 834/2007 про органічне виробництво та маркування органічної продукції стосовно органічного виробництва, маркування і контролю; Регламент Комісії № 1235/2008 від 08.12.2008, що визначає правила імплементації Регламенту Ради № 834/2007 про умови імпорту органічних продуктів з третіх країн; Рекомендація Комісії від 23.07.2003 щодо принципів розвитку національних стратегій та найкращих практик задля забезпечення співіснування генетично модифікованих зернових та традиційного і органічного виробництва (фермерства).

2. Прямі виплати для започаткування і ведення сільського господарства за органічними технологіями в окремих державах-членах ЄС, євро/га (2013 р.)*

Призначення сільськогосподарських угідь		Німеччина	Франція	Польща
Луки, пасовища	Перехідний період	220	85	100
	Сертифіковане органічне виробництво	190	66	80-151
Орні землі	Перехідний період	220	215	200
	Сертифіковане органічне виробництво	180	202	100-151
Овочівництво	Перехідний період	575	397	350-900
	Сертифіковане органічне виробництво	350	333	150-160
Садівництво та ягідництво	Перехідний період	950	461	100-900
	Сертифіковане органічне виробництво	750	395	590-900

Джерело: [9].

Експерти відмічають, що масштабне розширення Євросоюзу у 2004 р. дало новий поштовх для науково-прикладних розвідок таких організаційно-виробничих структур та технологій ведення сільського господарства, котрі сприятимуть стабілізації кількості зайнятих. Актуальною є ця проблема для країн із значним аграрним потенціалом та порівняно великою часткою працівників, зайнятих у галузі сільського господарства. Небезпідставно вважається, що в умовах жорсткої конкуренції на регіональних і глобальних агропродовольчих ринках модернізувати західноєвропейську модель господарства, зберігши при цьому робочі місця в малих організаційно-правових формах аграрного виробництва (особливо сімейного типу), можна за умов повернення до екстенсивних технологій та освоєння методів органічного сільського господарства.

Додатковим засобом впливу на мотивацію фермерів щодо збільшення виробництва органічної продукції і відповідного створення нових робочих місць стало делегування країнам - членам ЄС права самим визначати розміри прямих субсидій національним товаровиробникам, залежно від дотримання ними певних екологічних нормативних вимог і стандартів, а також спрямування до 20% загальних обсягів фінансування на сталий розвиток сільських територій.

Практика європейських держав показала: незважаючи на високі затрати при виробництві органічної продукції, ефективніше працюють саме малі (сімейні) та середні фермерські господарства площею сільськогосподарських угідь 30-35 га. І лише у Великобританії вони у 4-5 разів вищі. При цьому

зберігаються існуючі та створюються нові робочі місця, є потужний імпульс для розвитку соціальної інфраструктури сільської місцевості, відновлюються агроландшафти, а відтак - дотримуються вимоги щодо сталого розвитку аграрної економіки. Це важливо в умовах загострення конкурентної боротьби на регіональних і глобальному агропродовольчих ринках [18].

Висновки. 1. Соціально-економічне відставання сільських територій від міст зумовлено комплексом як об'єктивних, так і суб'єктивних історичних причин. Деструктивні тенденції у вимірі сталого сільського розвитку характерні для всього світу. Не вдалося уникнути цього явища і країнам-членам ЄС. Особливо загострилися проблеми нерівності у зв'язку з останньою хвилею розширення за рахунок держав Центральної і Східної Європи. Адже їх економіки не повною мірою відповідали Копенгагенським критеріям членства. Проте спрямування значних ресурсів, інноваційний регіональний менеджмент, удосконалення земельних відносин, підтримка розвитку ферм сімейного типу та екологізація виробництва відкрили нову перспективу для сталого розвитку депресивних сільських територій.

2. Зближення політик і законодавства України та ЄС у земельних відносинах, децентралізація влади, проведення реформ в освіті, медицині, культурі, соціальному страхуванні, житловому будівництві, комунальному господарстві та інших життєво важливих сферах для сільського населення відкриває для України реальний шанс здійснити перехід на інноваційну модель інклюзивного сталого розвитку сільських терито-

рій з урахуванням особливостей кожного регіону.

Подальші наукові дослідження мають спрямовуватися на науково-прикладні з теми сталого розвитку сільських територій в умовах виконання Україною взятих на себе зобов'язань як асоційованого члена ЄС. Ця категорія має розглядатися як об'єктивний процес, що відбувається у пев-

Список бібліографічних посилань

1. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції : монографія / авт. кол. : Бетлій М. та ін. ; за ред. О. М. Бородіної. Ужгород: IVA, 2006. 486 с.
2. Гадзало Я. М., Жук В. М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю : наукова доповідь. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2015. 40 с.
3. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського Союзу: перспектива для України. Актуальні проблеми економіки. 2007. № 11. С. 104-114.
4. Молдаван Л. В. Збереження та відтворення природного ресурсу сільського господарства: досвід країн ЄС та його адаптація до умов України. Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій : Збірник матеріалів Шістнадцятого конгр. вчен. економістів-аграрників та Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 1 черв. 2017 р. / редкол.: Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 200-205.
5. Могильний О. М. Зайнятість сільського населення: нові виклики щодо екологізації аграрного сектору відповідно до європейських вимог. Ринок праці та зайнятість населення. 2014. № 3 (40). С. 5-10.
6. Осташко Т. О. Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з Євросоюзом. Економіка України. 2011. № 3. С. 57-69.
7. Попова О. Л. Сталый розвиток агросфери України: політика і механізми ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозув. Київ, 2009. 352 с.
8. Прокопа І. В. Підтримка сімейного типу агрогосподарування як засіб сприяння сільському розвитку: українські реалії та практика ЄС / Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій : Збірник матеріалів Шістнадцятого конгр. вчен. економістів-аграрників та Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 1 черв. 2017 р. / редкол.: Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. С. 238-239.
9. Ходаківська О. В. Екологізація аграрного виробництва : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 350 с.
10. Ходаківська О. В. Органічне виробництво : світові тенденції та українські реалії. Землепорядний вісник. 2017. № 8. С. 22-27.
11. Ходаківська О. В., Юрченко І. В. Регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: досвід країн ЄС. Економіка АПК. 2017. № 5. С. 78-85.
12. Левек Р., Ходаківська О. В., Юрченко І. В. Моделі регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах ЄС. Економіка АПК. 2017. № 10. С. 5-12.
13. Черевко Г. В., Черевко І. Г. Зрівноважений розвиток сільських територій. Аграрна економіка. 2010. № 1-2. С. 32-38.
14. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів. URL : <http://www.parlament.org.ua>.
15. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : <https://www.kmu.gov.ua>.
16. Willer, H., Lerothout, J. (2017). The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends. FiBL, IFOAM 2017, 1. Auflage Leitfaden. Handbuch. 340 p.
17. FiBL & ZMP Survey 2013. The organic products market. URL : <https://www.fibl.org/>.

них економіко-соціально-екологічних координатах просторової системи. При цьому важливо усвідомити на всіх рівнях державної політики, що сільський розвиток не вимірюється лише показниками ефективності галузей аграрного сектору економіки. Це зумовлює необхідність пошуку абсолютно інших інтегральних критеріїв його оцінювання.

References

1. Betliy, M. et al. (2006). *Ahrarnyy sektor Ukrayiny na shlyakhu do yevrointehratsiyi: monohrafiya [Agrarian sector of Ukraine on the way to European integration: monograph]*. O.M. Borodina (Ed.). Uzhhorod: IVA [in Ukrainian].
2. Hadzalo, Ya.M., & Zhuk, V.M. (2015). *Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidpryemnytstva ta sil'skykh terytoriy za selozberihayuchoyu modellyu (Naukova dopovid) [Scientific bases of development of agrarian entrepreneurship and rural areas for a rural-preservation model (Scientific report)]*. Kyiv: NNTs "IAE" [in Ukrainian].
3. Zinchuk, T.O. (2007). *Nova paradyhma sil'skoho rozvytku Yevropeyskoho Soyuzu: perspektyva dlya Ukrayiny [The new paradigm of the European Union's rural development: a perspective for Ukraine]*. *Aktualni problemy ekonomiky*, 11, pp. 104-114 [in Ukrainian].
4. Moldavan, L.V. (2017). *Zberezhennya ta vidtvorennya pryrodnoho resursu sil'skoho hospodarstva: dosvid krayin YeS ta yoho adaptatsiya do umov Ukrayiny [Preservation and reproduction of the natural resource of agriculture: experience of the EU countries and its adaptation to the conditions of Ukraine]*. *Suchasni problemy ta perspektyvy staloho rozvytku sil'skykh terytoriy*. (pp. 200-205). Kyiv: NNTs "IAE" [in Ukrainian].
5. Mohylnyy, O.M. (2014). *Zaynyatist sil'skoho naseleння: novi vyklyky shchodo ekolohizatsiyi ahrarnoho sektora vidpovidno do yevropeyskykh vymoh [Employment of rural population: new challenges for environmentalizing the agrarian sector in line with European requirements]*. *Rynok pratsi ta zaynyatist naseleння*, 3 (40), pp. 5-10 [in Ukrainian].
6. Ostashko, T.O. (2011). *Ryzyky dlya sil'skoho hospodarstva vid vstanovlennya zony vilnoyi torhivli z Yevrosoyuzom [Risks to agriculture from establishing a free trade zone with the European Union]*. *Ekonomika Ukrainy*, 3, pp. 57-69 [in Ukrainian].
7. Popova, O.L. (2009). *Stalyy rozvytok ahrarnoyi Ukrayiny: polityka i mekhanizmy [Sustainable development of the agrosphere of Ukraine: policies and mechanisms]*. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekonomiky ta prohnozuv. [in Ukrainian].
8. Prokopa, I.V. (2017). *Pidtrymka simeynoho typu ahrarnoyi vyrobnyctva yak zasib spryannya sil'skomu rozvytku: ukrayynski realiyi ta praktyka YeS [Support for family-type farming as a tool for promoting rural development: Ukrainian realities and EU practice]*. *Suchasni problemy ta perspektyvy staloho rozvytku sil'skykh terytoriy*. (pp. 238-239). Kyiv: NNTs "IAE" [in Ukrainian].
9. Khodakivska, O.V. (2015). *Ekolohizatsiya ahrarnoho vyrobnyctva: monohrafiya [Ecologization of agrarian production: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [in Ukrainian].
10. Khodakivska, O.V. (2017). *Orhanichne vyrobnyctvo: svi-tovi tendentsiyi ta ukrayynski realiyi [Organic production: world trends and Ukrainian realities]*. *Zemlevporyadnyy visnyk*, 8, pp. 22-27 [in Ukrainian].
11. Khodakivska, O.V., & Yurchenko, I.V. (2017). *Regulyuvannya rynkovoho obihu zemel sil'sko-hospodars'koho pryznachennya: dosvid krayin YeS [Regulation of market circulation of agricultural land: experience of EU countries]*. *Ekonomika APK*, 5, pp. 78-85 [in Ukrainian].
12. Levek, R., Khodakivska, O.V., & Yurchenko, I.V. (2017). *Modeli rehulyuvannya rynkovoho obihu zemel sil'skohospodars'koho pryznachennya v krayinakh YeS [Models of regulation of market turnover of agricultural land in EU countries]*. *Ekonomika APK*, 10, pp. 5-12 [in Ukrainian].

18. Khodakivska O. V. Socio-economic backgrounds of agricultural production ecologization. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2014. Vol. 36. No. 2, 3. P. 526-534.

19. Situation and prospects for EU agriculture, December, 2010 / European Commission Directorate-General For Agriculture And Rural Development. Directorate L. Economic analysis, perspectives and evaluations // ec.europa.eu.

13. Cherevko, H.V., & Cherevko, I.H. (2010). Zrivnovazheny rozvytok sil'skykh terytoriy [Balanced development of rural areas]. *Ahrarna ekonomika*, 1-2, pp. 32-38 [in Ukrainian].

14. Yevropeyskyi dosvid zakonodavchoho rehulyuvannya derzhavnoyi pidtrymky ta rozvytku sil'skykh naselennykh punktiv [European experience of legislative regulation of state support and development of rural settlements]. *Agency for Legislative Initiatives*. Retrieved from: <http://www.parlament.org.ua> [in Ukrainian].

15. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyei storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym Spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]. *Government Portal*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua> [in Ukraine].

16. Willer, H., & Lernoud, J. (2017). *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends*. FiBL, IFOAM. Auflage Leitfaden. Handbuch [in English].

17. The organic products market. (2013). *FiBL & ZMP Survey*. Retrieved from: <https://www.fibl.org> [in English].

18. Khodakivska, O.V. (2014). Socio-economic backgrounds of agricultural production ecologization. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 36 (2, 3), pp. 526-534 [in English].

19. Situation and prospects for EU agriculture. (2010). *European Commission Directorate-General For Agriculture And Rural Development*. Retrieved from: <http://ec.europa.eu> [in English].

Kononenko E.N. European practices of supporting the sustainable rural development in terms of land relations improving

The purpose of the article is to analyze the legislative acts and practices of the European Union and its individual countries regarding the sustainable rural development in terms of land relations improving and the possibility of their adaptation to the Ukrainian conditions, taking into account the becoming valid of the Association Agreement with the EU.

Research methodology. In the research process there have been used such scientific methods as: the empirical method for support of sustainable rural development and organic production in the European Union; the comparative analysis for the use of EU rural development support funds; the method of dynamics series and graphical visualization for the analysis of trends of the organic sector development.

Research results. The analysis of the policy of sustainable rural development in the EU in terms of land relations improving has been made. The amounts of financing of the EU member states for the period of 2014-2020 from the European Agricultural Fund for Rural Development have been presented. The example of France, Germany and Poland shows the responsible coordinating authorities, the priorities and objectives of the programs aimed at solving the economic, social and environmental problems of balanced rural development. The status and prospects of organic production in the EU as a component of land relations, the process of ecologization and the spread of good practices by farmers have been highlighted. Sectoral commitments of Ukraine as an associate member of the EU on approximation of policies and legislation in the field of agriculture and rural development have been described.

Elements of scientific novelty. Scientific novelty of the research lies in improvement of the forms and methods of state influence on the rural development. Unlike existing in Ukraine theoretical and methodological positions and applied organizational and economic mechanisms in the field of regional management, there has been proposed to move away from the narrow-sector approach to multifunctional development. According to the European model, rural areas, as an object of management, are recognized as a spatial base for integrated life support and development of rural residents, households and the realization of the comprehensive potential of local communities.

Practical significance. There has been justified a possibility of implementing the EU experience in domestic practice of sustainable rural development and organic production to ensure convergence of policies and legislation in the field of agriculture and rural development. Tabl.: 2. Figs.: 1. Refs.: 19.

Keywords: Common Agricultural Policy, sustainable rural development, land relations, organic production, small family farms, integrity agricultural practices, Association Agreement with the EU.

Kononenko Olena Mykolaivna - junior research fellow of the department of land relations and environmental management, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: enkononenko@ukr.net

Кононенко Е.Н. Европейские практики поддержки устойчивого развития сельских территорий в контексте усовершенствования земельных отношений

Цель статьи - проанализировать законодательные акты и практики Евросоюза и отдельных его стран по устойчивому развитию сельских территорий в контексте совершенствования земельных отношений и возможность их адаптации к условиям Украины с учетом вступления в силу Соглашения об ассоциации с ЕС.

Методика исследования. Использованы методы: эмпирический по поддержке Европейским Союзом устойчивого развития сельских территорий и органического производства. Применен сравнительный анализ направлений использования средств поддержки сельского развития странами ЕС. Использован метод рядов динамики и графической визуализации материала при анализе тенденций развития органического сектора.

Результаты исследования. Осуществлен анализ устойчивого развития сельских территорий ЕС в контексте усовершенствования земельных отношений. Приведены объемы финансирования стран-членов ЕС на период 2014-2020 гг. с Европейского аграрного фонда развития сельских территорий. На примере Франции, Германии и Польши показано ответственные координирующие органы, приоритеты и задачи программ, направленных на решение экономических, социальных и

екологічних проблем сбалансованого сільського розвитку. Отражені стан і перспективи органічного виробництва в ЄС як складової земельних відносин, процесу екологізації і розповсюдження доброякісних практик фермерами. Описані секторальні обов'язки України як асоційованого члена ЄС по зближенню політик і законодавства в області сільського господарства і розвитку сільських територій.

Елементи наукової новизни. Усовершенствовані форми і методи державного впливу на розвиток сільських територій. В відмінності від існуючих в Україні теоретико-методических розробок і прикладних організаційно-економічних механізмів в сфері регіонального менеджменту, запропоновано відійти від узкоотраслевого підходу до багатифункціонального розвитку.

Практична значимість. Можливість імплементації досвіду ЄС в українську практику реалізації сталого розвитку сільських територій і органічного виробництва в руслі виконання Согодження об асоціації України з ЄС забезпечить зближення політики і законодавства в сфері сільського господарства і розвитку сільських територій. Табл.: 2. Илл.: 1. Библиогр.: 19.

Ключеві слова: спільна аграрна політика, сталі розвиток сільських територій, земельні відносини, органічне виробництво, малі сімейні ферми, доброякісні практики сільськогосподарського виробництва, Согодження об асоціації України з ЄС.

Кононенко Елена Николаевна - молодший науковий співробітник відділу земельних відносин і природопользовання, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (г. Київ, ул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: enkononenko@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 13.02.2018 р.

Фахове рецензування: 26.02.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Кононенко О. М. Європейські практики підтримки сталого розвитку сільських територій у контексті удосконалення земельних відносин. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 95-102.

*** Новини АПК

Ефективним механізмом ринкового підсилення малого виробника є кооперація

Державна політика сільського розвитку має широкий спектр інструментів для економічного зростання малих виробників. Окрім фінансової підтримки та інформаційного забезпечення ефективним є об'єднання особистих селянських господарств та дрібних виробників у кооперативи. Таку думку висловив заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Віктор Шеремета під час дводенного семінару «Практики сільського розвитку: сімейні ферми, кооперація, дорадництво та ОТГ» у Львові 29-30 березня.

Захід пройшов у рамках реалізації програми «U-LEAD з Європою» за участі голови Львівської ОДА Олега Синютки, представників Мінагрополітики, Офісу підтримки реформ Мінагрополітики, Мінрегіону, проекту «U-LEAD з Європою», членів Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні, Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України, сільськогосподарських підприємств, кооперативів.

«Об'єднання агровиробників є дієвим способом отримання належної системи збуту сільськогосподарської продукції та можливості одержання реальної ціни за неї. Окрім того, кооперація зміцнить позиції дрібних виробників серед великих аграрних гравців, а також позитивно вплине на збільшення зайнятості місцевого населення, розвиток сільської інфраструктури», - зауважив Віктор Шеремета.

Заступник Міністра підкреслив, що Уряд відшкодуватиме кооперативам 70% вартості за купівлю обладнання в межах програми підтримки фермерства та кооперації (1 млрд грн). Окрім того, фермери матимуть додаткові переваги в державній підтримці (компенсація 40% вартості техніки та 80% вартості насіння української селекції). Також у цю програму закладено здешевлення кредитних коштів до європейського рівня - 1-2% та відшкодування 90% вартості дорадчих послуг.

Підтримка малих і середніх сільгоспвиробників, сільськогосподарської кооперації дозволить підняти українське фермерство на якісно новий рівень, допоможе створити нові робочі місця, наповнити внутрішній ринок якісними продуктами та розширити географію експорту. Розвиток фермерства сприятиме створенню середнього класу на селі, розвитку сільських територій та покращенню матеріально-фінансового становища сільського населення.

Довідково: «U-LEAD з Європою» - програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку, яка спільно фінансується Європейським Союзом та його країнами-членами - Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією.

Робота проекту «U-LEAD з Європою» передбачає:

посилення спроможностей ключових суб'єктів на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою впровадження реформ регіональної політики та децентралізації (GIZ);

розширення прав і можливостей об'єднаних громад з метою надання високоякісних послуг громадянам, що робить внесок у реформу децентралізації, яка триває в Україні (Sida).

Прес-служба Мінагрополітики України